

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Articvlvs I.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

potere sine aliqua ipsius mutatione, aut vicissitudinis obumbratione. Alios vero esse, quorum ratio fundandi est operatio Dei ad intra, nempe actus volendi, & sciendi, qui sunt formaliter in ipso Deo, cuiusmodi sunt respectus, scientis ad rem scitam, & volentis ad rem volitam, de quibus loquimur. Quia ergo eiusmodi respectus aduenire non possunt ex nouo sine variatione aliqua, aut vicissitudinis obumbratione ipsismet actibus volendi, & sciendi, à quibus proficiuntur, fit, vt non sit par ratio inter respectus prioris ac posterioris generis, vt sicut illi, ita etiam hi aduenire possint Deo sine vicissitudinis obumbratione. Quare ad propositum argumentum negandum est antecedens, de respectibus, quorum ratio fundandi est operatio Dei ad intra, concedendum vero de iis, quorum ratio fundandi est operatio Dei ad extra, & neganda consequentia.

Alia obis-
tio.

Responso.

Urgebis rursus. Actus voluntatis, ac scientia diuina tales potuerunt esse ex aternitate, quales nunc essent, si Deus aliquid inciperet velle & scire de nouo: quoniam quidem illud idem potuerit velle & scire ex aternitate: ergo sicut ex aternitate potuerunt esse cum respectibus volentis, & scientis ad tale obiectum, quibus carent modò: ita poterunt modò incipere esse cum eisdem respectibus. Neganda tamen est consequentia: quoniam id esset ex aternitate sine vlla vicissitudinis obumbratione, eò quòd nullus cerneretur transitus ex non volitione, & ex non scientia eius obiecti ad volitionem, & scientiam eiusdem obiecti: in tempore autem, vt nulla ratione esse posset sine eiusmodi transitu, ita neque esse posset sine vicissitudinis obumbratione. Quid autem sit in actu volitionis, aut scientia diuina, ratione cuius fundent eiusmodi respectus rationis ad hoc volitum, & hoc scitum, libenter ab aliis discere vellem. Fortè id de numero eorum est, quæ ab humana mente in hac vita comprehendi non possunt, in patria tamen perfecte videbuntur.

ARTICVLVS XVI.

*Vnum Deus de rebus habeat scientiam practi-
cam an speculatiuam.*

CONCLUSIO est. Deus de se ipso habet solum scientiam speculatiuam: de aliis vero rebus partim speculatiuam, partim practi- cam. Quæ omnia ex iis quæ diximus q. 1. art. 4. notissima sunt.

QUESTIO XV.

De ideis.

QUONIAM diuina idee rationes obiectiuae sunt, quibus ars, scientiaue Dei practica, res creatas molitur, atque efficit, idè cum quaestione precedente de scientia Dei hanc 15. de ideis diuinis coniungit.

ARTICVLVS I.

Quid idearum nomine intelligatur, & vtrum concedenda sint.

DISPUTATIO I.

IDEA, vt Ludouicus Viues in caput 287. lib. de Ciuitate Dei rectè ait, ab spectando dicitur: quoniam, qui aliquid est acturus, ideam, exemplarve, inspicere solet, quod sibi imitandum proponit.

Ant. Etenim exemplar, quod pictor depingendo imitatur, idea pictoris dicitur. Consentit verbum Græcum, *idea*, quod idem atque inspicio, intelligo, vel cognosco, significat.

De ideis rerum naturalium, licet Eusebius lib. 11. *Idearum* qui de Preparatione Euangelica, cap. 1. commemoret *prim. autor.* Socratem primum dicere fuisse aggressum: quia tamen ille nihil ea de re statuit, ad alia studia animum appulit, nullumque de ideis monumentum reliquit. ab Augustino lib. 83. questionum, q. 46. ab Aristotele, Cicerone, & aliis, Plato primus idearum autor perhibetur. Non quidem, vt Augustinus eo loco ait, quòd ante Platonem res ipsas, quas Plato ideas appellauit, alij philosophi non cognouerint, sed quòd sub eo nomine de eis non differuerint.

Quid Plato de ideis senserit, tam graues auctores sunt in vtramque partem, vt rem hanc minimè definire audeam. Augustinus q. 46. citata 7. de Ciuitate Dei cap. 28. & alibi saepe. Seneca epistola 66. & multi alij, constanter affirmant, Platonem nomine idearum intellexisse rationes rerum præexistentes in Deo, idè cum ipso Deo, eò modo quo à præcipuis Theologis in Deo constitutæ sunt. Aristot. verò cum alibi, tum 1. Metaph. Platoni tribuit, ideas esse species quasdam vniuersales earum rerum, quæ sub sensum cadunt, à materia quidem separatas, at quarum participatione singularia omnia, quæ sub sensum cadunt consistenter. Crediturque est difficile, Aristotelem in ea ipsa ciuitate, in qua Plato philosophiam docuerat, viuentibusque Platonis auditoribus, id Platonem imponere fuisse ausum. Cyrillus etiam sub finem lib. 2. aduersus Iulianum, Platonis sententia de ideis reicit, approbatque Aristotelis impugnationes. Præterea Iustinus Martyr in oratione parænetica ad gentes affirmat, Platonem ex libris Moysis malè intellectis posuisse ideas immateriales & inuisibiles à Deo conditas, quæ principium essent rerum visibilibus, vt cælum inuisibile à Deo prius conditum, & terram inuisibilem, quibus postea produxerit cælum & terram, quæ oculis conspiciuntur. Atque de priori cælo & terra esse sermonem illis verbis Geneleos 1. *In principio creauit Deus cælum & terram: de Posteriori vero diei, terra autem erat inanis & vacua, & fiat firmamentum,* &c. Affirmat insuper Iustinus, Platonem tria posuisse principia mundi huius, qui oculis conspiciuntur, nempe Deum, materiam primam Deo coæquam, & ideas immateriales à Deo ante hunc mundum visibilem conditas. Idem innuit Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum versus finem, quo loco, referes verba Platonis decimo de legibus, ita ait.

Vnum quidem mundum noui barbara philosophia, qui percipitur intelligentia, alterum vero sensibilem: illum quidem archetypum, hunc vero imaginem eius, qui exemplar dicitur: & illum quidem attribuit unitati, vt qui percipitur intelligentia: hunc vero, nempe sensibilem, scenario coniugium enim apud Pythagoreos vocatur scenario, vt qui sit gentilis numerus, & in unitate quide consistunt cælum non aspectabile, & terram sanctam, & lucem quæ percipitur intelligentia. In principio enim, inquit, fecit Deus cælum & terram: terra autè erat inuisibilis. Deinde subiungit, & dixit Deus fiat lux & facta est lux. In orri autem mundi sensibilis cælum fabricatur solidum (quod est autem solidum, est sensibile) & terram spectabilem: & lucem quæ videtur. An non tibi hinc videtur Plato animantium ideas relinquere in mundo qui percipitur intelligentia. Hæc Clemens Alexandrinus. Idem ex eodem Clemente refert Eusebius lib. 11. de Preparatione Euangelica c. 12. Ex quibus omnibus nihil certi circa Platonis sententiam audeo definire.

Plato de
ideis quid
senserit.

Vt

*idea voca-
bulum quid
significet.*
q. 46. citata, idea latinè, tum forma, tum species dici potest. Si autem inquit, rationem eam vocemus, ab interpretandi quidem proprietate discedemus: ratio enim Græcè λόγος appellatur, non idèa: attamen qui vocabulo, ratio, fuerit usus, à re ipsa non errabit. Quibus verbis aperte docet, ideam rationem esse, meritoque posse etiam Latinè rationem appellari.

*Idem vult
aliqui esse
verbum.*
Cùm idea sit ratio obiectiua cognita & inspecta, ad cuius imitationem artifex molitur, ac producit effectum, ideaque in mente artificis à multis constituatur, volunt aliqui, ideam nō esse aliud, quàm speciem expressam, seu verbum, quod artifex in se ipso efformat, cū modum, quo res fit fabricanda, concipit: in eo namque, vt dicunt, tamquam in obiecto immediate cognito, atque imagine rei producendae, cognoscit artifex modum, quo res efficienda fit, ad imitationemque illius imaginis nititur effectū producere. Quō fit, inquit, vt idea, neque sit species intelligibilis impressa, vel aliquid quod vicem illius subeat, neque sit cognitio ipsa, actūve intelligendi & sciendi, neque res extra intellectum cognita, sed species expressa, verbumve cognitione ipsa productum, cui vtrumque conuenit, nempe esse rationem obiectiue cognitam, & esse formam propriam intellectus intra ipsum existentem.

*Responsum ea
sententia.*
Sententia tamen hæc mihi numquam placuit. Primum, quoniam Deus, quā Deus, cognoscendo non producit Verbum, sed solum quā pater, at quā Deus, habet in se ideas omnium rerum: vnde si per impossibile non esset Trinus in personis, sed qualis ab Ethnicis concipitur, non esset in eo vlla ratio Verbum, & tamen essent in eo idea, non secus ac modō sunt. Secundō, quoniam, vt q. 12. art. 2. ex parte dictum est, & latius q. 27. est ostendendum, verbum, & species expressa in nobis, non est aliquid obiectum cognitum, quo vterius cognoscamus externum obiectum cuius est imago, id enim cum experientia pugnat: neque ea ratione ponitur, vt suppleat absentiam obiecti, terminetque immediate tanquam res cognita cognitionem, vt quidam dicunt, sed ea potius de causa, quōd quemadmodum calefacere non est aliud, quàm producere calorem, vnde contradictionem implicat agens aliquid calefacere, & non producere calorem: ita cognoscere non est aliud, quàm vim cognoscentem exprimere in se vitaliter imaginem rei quam cognoscit, eaque de causa contradictionem similiter implicat, ab homine, vel ab Angelo cognoscialiquam rem, quin imaginem illius in seipsis exprimant. Quibus fundamentis innixi q. 12. art. 2. cum multis aliis asseruimus, tam beatos per visionem beatificam, quàm Angelos dum se ipsos cognoscunt, producere necessario verbum, nihil impediēte presentia diuinæ essentiae, quæ à beatis concipitur, & presentia propriæ substantiæ, quam Angeli inueniunt. Quō fit, vt verbum artificis creati ineptè constituatur idea, maximè tamquam ratio obiectiue cognita producendi vterius artefactum.

*Idem sumi
non pro ob-
iectiue esse
plari in pro-
prie eiusdem
exemplaris
sententiam re-
spondentem.*
Vt verò adhibita ambigui vocabuli distinctione omnia consonent, neque Patres & Doctores Scholastici interdum etiam secum pugnare videantur, sciendum est, ideam, vt mihi quidem videtur, duobus modis non immeritò usurpari solere. Vno, pro exemplari, réve obiectiue cognita, ad cuius imitationem agens per intellectum, & voluntatem aliquid efficit. Hoc modo, vt Ludouicus Vitus rectè dixit, dicitur ab spectando, & sumitur passim à Doctoribus. Neque est cognitio artificis, sed exemplar, quod cognitione artificis percipitur. Atque in hac acceptio-

A ne inquiremus disputatione sequenti, an idea diuina sint essentia ipsa diuina à Deo obiectiue cognita, ad cuius imitationem creaturas producat, vt Dicitur Thomas, & multi alij volunt: an res ipsæ producendæ, vt obiectiue à Deo cognita, antequam producantur, quod Scotus, Durandus, & alij asseruerant.

Altero modo sumitur idea, pro cognitione ipsa artificis, quæ cognitionem etiam exemplaris includit, ad cuius imitationem effectus est producendus. Quia enim sicut effectus imitatur exemplar, quod artifex sibi imitandum proponit: ita etiam imitatur cognitionē ipsam, quæ imago est, & similitudo talis exemplaris, merito ars ipsa, vt cognitionē exemplaris includit, appellari etiam potest idea, quam effectus ex intentione, & directione agentis imitatur. Imò verò dum artifex ex exemplari concipit modum, quem effectui imprimere desiderat, intendit, vt effectus ipse conceptioni atque arti, quam habet in mente, respondeat, eamque imiteretur. Quare cū ars & scientia diuina, non solum intueatur essentiam sub ratione essentia tanquam obiectum primum, & creaturas tanquam obiectum secundarium, sed etiam seipsam quatenus subit rationem artis & scientia intueatur ac penetret, merito sortitur rationem ideæ, ad cuius imitationem res creatas producat.

Augustinus passim sumit ideam in hac posteriori acceptione, quæst. enim 46. citata ait, ideam appellari posse ratione, quæ Græcè λόγος dicitur: & autē mētis cognitio mētis est, non autē res extra mentem obiectiue cognita. Dicit præterea, ideas in diuina intelligentia contineri: intelligentia autem diuina & cognitio diuina idem sunt. Adde deinde, singula propriè sunt creatura rationibus: has autem rationes, vbi arbitrandum est esse, nisi in ipsa mēte creatoris? Quamuis, cū subiungat, non enim extra se quicquam positum intueatur, vt secundum id constitueret quod constitueret: nam hoc opinari sacrilegium est, satis etiam innuat priorem acceptionem ideæ, quæ, non cognitio ipsa, sed exemplar cognitum, idea dicitur: quo pacto essentia diuina, obiectiue cognita, ad cuius imitationem res omnes produceret sunt idea earum dicitur. 12. item de Ciuitate Dei cap. 26. ait. Si Deus, quod assidue Plato commemorat, sicut vniuersi mundi, ita cunctorum animalium species in æterna intelligentia continebat, quomodo non ipse cuncta condebat? An aliquorum esse artifex nollet, quorum efficiendorum artem ineffabilis eius & ineffabiliter laudabilis mens haberet? Quibus verbis aperte docet, tam ex propria, quàm ex Platonis sententia species, ideæve rerum in arte intelligentiaque diuina contineri.

D. Dionysius 5. cap. de diuinis nominibus, ostendens rationes omnium rerum vnitè & eminenter esse in Deo, colligit, concedendum esse in eo prius consistisse omnium rerum exemplaria tanquam in prima rerum omnium causa. Addit verò, exemplaria autem dicimus esse essentia rerum efficiētes rationes, quæ in Deo conuincta ante fuerunt, quas scripta diuina predestinationes appellant, diuinæque ac bonas voluntates, quæ constituunt, & faciunt omnia, quemadmodum Deus, qui essentiam antecellit, ea quæ sunt, & ante statuit, & in lucem protulit. Quo loco exemplaria, ideæve, tum in essentia, quæ essentia est, quæ eminenter rationes & essentias rerum omnium continet, tum etiam in sciētia atque arte diuina, determinata ad productionem harum vel illarum rerum per liberam voluntatem, videtur collocare: à determinatione namque libera voluntatis diuinæ habent rationes rerum, tam in essentia quàm in arte, quod sint exemplaria actū, exemplar quippe in actū solum est earum rerum, quæ

hæ ad illius imitationem actu producuntur. Atque hac ratione Dionysius appellavit ideas prædefinitio- nes, diuinasque ac bonas voluntates. vt enim sint ideae, exemplariæ in actu determinationes diuinæ vol- untatis requirunt, atque includunt.

Idea & arti- ratio qua de causa verbo diuino tri- buantur.

Quia ergo idea & rationes rerum sunt in arte atque scientia artificis: Pater autem æternus cog- nitione, quæ essentiam suam intuendo omnia apud seipsum comprehendit, Verbum æternum, Filium suum producit, qui merito sapientia genita, figu- læque substantiæ Patris in Scripturis sanctis appel- latur, quippe cum vi generationis sapientiam, cum sapientia essentiam, ceteraque attributa Patris acci- piat, inde est quoddam ideae artis & sapientiæ diuinæ, alioqui communes toti sapientissimæ Trinitati, Verbo æterno attribuantur, & per Verbum æternum, tamquam per artem & sapientiam Patris in qua rationes rerum sunt, Ioan. 1. omnia facta esse dicantur. Vnde Diuus Augustinus tractatu 1. in Io- annem circa illud, quod factum est, in ipso (hoc est, in Verbo per quod facta sunt omnia) vita erat, ait,

Quod factum est in ipso vi- uerat ex- ponit Aug.

Quod sicut arca, verbi gratia, est in arte artificis ante- quam fiat, tamquam in ratione seu idea: per quam fit, & secundum esse, quod in mente artificis, est vita, eo quod ars ipsa operatio vite sit: ita omnia que facta sunt, sunt in Verbo æterno tamquam in arte & ratio- ne seu idea, qua sunt facta, & secundum illud esse, quod in verbo habent sunt vita ipsa Verbi, esto secun- dum se ipsa vita carant. Et 9. de Ciuitate Dei cap. 22. ait: Angeli sancti certius temporalia & mutabilia ista norunt, quia eorum principales causas in Verbo Dei conspiciunt, per quod factus est mundus. Et infra: Aliud autem est, in æternis atque incommutabilibus, que in eius sapientia viuunt, mutationes temporum præ- uidere, quod sanctis Angelis datum est. Libro etiam 11. cap. 29. Angeli, inquit, sancti non per verba sonan- tia Deum discunt, sed per ipsam presentiam immutabilis veritatis, hoc est, Verbum eius unigenitum. Ipsam quoque creaturam melius ibi, hoc est, in sapientia Dei tamquam in arte qua facta est, quam in ea ipsa sciunt. Nonnullis deinde interiectis, inquit: Omnia hæc (creata scilicet) aliter in Verbo Dei cognoscuntur ab Angelis, ubi habent causas, rationesque suas, id est, secundum quas facta sunt incommutabiliter, permanentes aliter in seipsis: illic cla- riori, hic obscuriori cognitione velut artis atque operum.

D. Paulus exponitur.

Ex dictis intelligi poterunt verba illa Pauli ad Hebræos 11. que hæc omnia mirum in modum confirmant. Fide, inquit, intelligimus aptata esse facta Verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Hoc est, ex rationibus, id est, vt rerum inuisibilibus, in Verbo æterno, per quod facta sunt omnia, tamquam in arte, qua facta sunt existentibus, visibilia fierent.

Idea nomen connotatiu.

Prætermisissis aliis opinionibus, vocabulum, ideae, siue in prima, siue in secunda è duabus acceptioni- bus paulò ante explicatis sumatur, nomen est conno- tatiuum: formaliter significans respectum imitabilis in re aliqua ad effectum, qui ex intentione agentis per intellectum & voluntatem talem rem imitatur: materialiter verò significat rem ipsam ad cuius imi- tationem talis effectus producit. Vnde idea, seu ex- eplar, relatiuè dicitur ad id quod ad ipsius imitatio- nem deducitur, hoc est, ad idearum, si ita loqui licet.

Idea sumpta pro obiecto exemplari definitio.

Idea ergo in priori acceptione ita potest defi- niri. Est res cognita ad cuius imitationem agens per rationem, aliquid producit. Vnde idea solum dicitur comparatione agentis per intellectum & voluntatem. Dicitur res cognita, quoniam in hac acceptione, non est conceptio ipsa, sed obiectum cognitum. Ea verò particula exprimit fundamen- tum respectus, quem formaliter idea significat. Ver-

bailla, ad cuius imitationem agens per rationem pro- ducit effectum, exprimitur rationem fundandi eius- modi respectum: quia enim agens per intellectum respiciendo eam rem, ad imitationem illius producit effectum, sortitur res illa respectum, & rationem ideæ seu exemplaris, comparatione illius effectus. Quod si agens illud non ageret ad illius imitationem, sed casu, & præter suam intentionem, efficeret rem simi- lem alteri, illa, cui talem effectum similem produce- ret, non diceretur idea comparatione talis effectus. Idea ergo in actu requirit, vt effectus ad ipsius imi- tationem producat. Idea verò in potentia solum exigit, vt ad illius imitationem effectus produci pos- sit. Quia ergo idea, vt cognita, concurret ad effectum tamquam exemplar efficientis, principium effectus in genere causæ exemplaris dici solet.

Petes, num ad rationem ideæ necesse sit, vt agens, quod in agendo eam sibi imitandam propo- nit, liberè agat. Respondendum est, id minime re- quiri. Etenim si per impossibile agens aliquid per intellectum & voluntatem, non liberè, sed ex nec- cessitate naturæ ageret, quod multi existimant Aristotelem de Deo credidisse, res ab eo obiectuè cognita, quam ex necessitate naturæ in rebus effi- ciendis imitari intenderet, non minus rationem ideæ, quam modò habeat, retineret.

Idea verò in posteriori acceptione ita potest de- finiri. Est conceptio iuxta quam agens per rationem effectum producere intendit. Illud admonuerim, ideam in hac posteriori acceptione non tam proprie appellari exemplar, quam in priori. Exemplar enim obiectum cognitum, ad cuius imitationem ali- quid fit, videtur proprie significare. Est verò idea, sumpta pro conceptione intellectus, vera causa effi- ciens effectus, qui per illam exprimitur: indiget ta- men determinatione per voluntatem artificis, vt que- stione præcedente art. 8. explicatum est.

Ex dictis constat, non solum quid idea sit, sed etiam ideas esse, idque non solum comparatione alio- rum artificum, sed etiam supremi, Dei videlicet optimi maximi. Cum enim per intellectum & vo- luntatem agat, scientiæque & arte sua præconcipiat modum fabricandi res, quas postea ex tempore con- dit, fit, vt in eo ideæ rerum creandarum collocandæ sint. De ideis igitur diuinis solum nobis hoc loco disputandum erit.

DISPUTATIO II.

Virum idea diuina sint ipsamet natura rerum à Deo præconcepta, an potius ipsa- met essentia diuina.

Doctores Scholastici potissimum de ideis diui- nis in priori ideæ acceptione loquuntur. Vocant autem in controuersiam id quod pospositum est. Sco- tus in 1. d. 5. q. 1. Durandus d. 36. q. 3. Ockhamus & Gabriel vterque d. 35. q. 5. Gerson de vita spiritali lect. 1. corol. 12. & alij arbitrantur, ideas diuinas non esse diuinam essentiam, sed ipsamet res producendas ex æternitate à Deo secundum se ipsas conceptas. Quia enim, vt inquirunt, tales illas producit, quales eis concepit ipsamet res, vt à Deo præconcepta, sortiuntur ratio- nem idearum seu exemplarium comparatione sui cum Deo formaliter & per identitatem cum Deo, sed obie- ctuè tantum, nec ad obiectum Dei primarium, sed se- cundarium pertinere: esse præterea æternas, generatio- nisque ac corruptionis expertes, vt cognitæ: quippe cum nec cognosci à Deo incipiant, nec desinant, tamen, quo

Idea ratio nõ exigit vt sit exemplar agentis liberè.

Idea pro arti- ficis cog- nitione ac- cepta definitio.

Idea diuina necessario sũt potentia.

Scot. Dur. Ockh. & Gabr. seu sentia.

quo ad existentiam, esse incipient ac desinant, generentur accorumpantur.

Probatur. Hanc sententiam probat primò Durandus, quoniam naturis rerum cognitis à Deo antequam producantur, conuenit definitio ideæ: ergo veræ sunt ideæ diuinæ. Consequentia patet; antecedens probatur, quia sunt obiectum à Deo cognitum ad cuius imitationem res producitur: tales quippe intèdit producere, quales eas præconcepit, quò fit, vt, cum producantur, ex intentione agentis se ipsas vt præconceptas imitentur.

Secundò, eo modo ponendæ sunt ideæ in mente diuina, quo in mente artificum: sed in mente artificum ipsamet res arte conficienda, vt præconcepta, habet rationem ideæ: ergo in mente etiam diuina ipsamet res producenda, vt præconcepta, habebit rationem ideæ. Maior & consequentia notæ sunt, minor probatur: Tum ex illo Aristotel. 7. Metaph. *Sanitas in materia fit à sanitate in anima*, quatenus scilicet eadem natura sanitatis, vt præconcepta, est idea sanitatis quæ fit in materia. Tum etiam, quia in mente artificis non est aliud, quod habeat rationem ideæ, nisi ipsamet natura rei arte conficiendæ, vt præconcepta. Tum denique, quia esto artifex aliquid aliud conciperet, ad cuius imitationem ageret, atamen ipsa sola natura rei conficiendæ præconcepta (Deo conceptionem illam in intellectum artificis immittente) esset sufficiens exemplar, ad cuius imitationem eandem rem efficeret, ac proinde ipsamet natura rei præconcepta haberet propriissimè rationem ideæ: comparatione sui, cum arte conficitur.

Tertiò, idea non ponitur nisi respectu effectus producti per artem ab agente operante per intellectum: sed agens per intellectum non differt ab agente naturali, nisi quia agens per intellectum præconcepit id, quod producit, agens verò naturale minime: ergo idea non est aliud nisi res præconcepta, quam imitatur ipsamet, vt producta.

Quartò, probant essentiam diuinam respectu earum perfectionum creaturarum, quæ sunt communes Deo & creaturis, vt sunt, sciètia, esse, viuere, &c. non nisi imperfectè habere rationem ideæ: respectu verò, tum earumdem perfectionum secundum esse particulare, & specificum, quo conueniunt creaturis, tum etiam comparatione perfectionum creaturarum, quæ non sunt perfectiones simpliciter, sed solis creaturis conueniunt, nullo modo rationem ideæ habere. Primum ex eo probant, quia, vbi non est perfecta ratio imitationis, non est perfecta ratio ideæ, quippe cum idea sit ad cuius imitationem effectus producitur: sed inter scientiam creatam, & diuinam, inter viuere creatum, & diuinum, non est perfecta ratio imitationis, eò quòd non conueniant in aliqua ratione specifica, aut generica, sed solum in analogica: ergo neque inter ea perfecta ratio ideæ reperietur. Secundum verò probant, quia id, ratione cuius vnus est idea, & aliud ad illius imitationem effectus producitur, in vtroque formaliter secundum aliquam similitudinem debet inueniri: sed esse particulare huiusmodi perfectionum, non est in Deo formaliter, sed metaphorice dumtaxat: ergo essentia diuina neque imperfectè dicenda erit idea huiusmodi perfectionum creaturarum.

Quintò ita argumentatur Gabriel, illud est idea, quo cognito & sublato quocumque alio obiecto cognito artifex potest agere: sed si Deus per impossibile cognosceret solum suam essentiam, & non cognosceret creaturas, non posset eas efficere per intellectum, cognitio verò creaturis maximè: ergo creaturæ cognitæ, non verò essentia diuina præcon-

Molina in D. Thom.

cepta, ideæ creaturarum constituendæ sunt.

Contraria sententia est D. Thomæ hoc loco, & de veritate quaest. 3. Egidij in 1. dist. 36. articulo 2. quaest. 2. Henrici quòdlib. 9. q. 2. Richardi in 1. d. 36. art. 2. q. 2. 3. Caietani etiam hoc loco. Capreoli in 1. d. 36. quaest. 1. Ferrariensis 1. contra gentes cap. 54. in eandem videtur inclinare Marfilus in 1. quaest. 1. art. 1. & 3. est etiam multorum aliorum, qui omnes asserunt ideas diuinæ esse essentiam ipsam diuinam à Deo cognitam, quæ cum res omnes creatas in se eminenter contineat, atque vnaquæque earum non aliud sit, quam participatio quædam illius, vtique exemplar est diuino intellectui accommodatum, & sufficientissimum, ad cuius imitationem per scientiam atque artem suam res omnes producat. Quò fit, vt essentia diuina, quatenus in se eminenter continet plantam, verbi gratia, eaque ratione potest ad illius imitationem planta produci, dicatur idea plantæ, quatenus verò eminenter continet equum, illeque potest ad illius imitationem produci, dicatur idea equi, & ceteris rebus. Fit etiam, vt hac ratione ideæ diuinæ ad obiectum primariū diuini intellectus pertineat.

Confirmant verò hanc sententiam. Primò, quoniam idea exemplar est rei producendæ, ac proinde quid ab ea distinctum, simile ei tamè: atqui res præconcepta non distinguitur à seipsa producta, sed est profusidem: ergo idea diuina non est creatura præconcepta, sed essentia ipsa diuina.

Secundò, idea est ratio cognoscendi rem ad ipsius imitationem producendam: sed essentia diuina est ratio Deo cognoscendi creaturas producendas, non verò ipsamet creaturæ præconceptæ: ergo ideæ, quibus à Deo res producuntur, sunt essentia ipsa diuina, & non creaturæ ipsæ præconceptæ.

Tertiò, idea est ratio agendi, & principium rei quæ ad ipsius imitationem producitur, concurrunt namque in genere causa exemplaris ad illius productionem: sed creatura præconcepta non potest esse Deo ratio agendi: neque potest esse principium rei ad illius imitationem producendæ, quippe cum idem non possit esse principium & causa sui ipsius: ergo ideæ diuinæ non sunt creaturæ præconceptæ, sed ipsamet essentia diuina.

Quartò, pictor ad depingendam imaginem semper ante oculos proponit, vel animo concipit rem aliam imitandam, tamquam exemplar, nempe simulacrum aliquod, aut hominem cuius effigiem exprimere conatur: ergo idea & exemplar non est ipsamet res producenda, sed aliquid ab ea diuersum.

Confirmatur, quia difficile admodum potest artifex cogitare illam eandem numero imaginem, quam postea est producturus, eò quòd illa pendeat ex circumstantia temporis, in quo produceretur, ex materia in qua, & ex qua produceretur, atque ex aliis circumstantiis: ergo exemplar, quod artifex mente effingit, & ad cuius imitationem agit, non est ipsamet res producenda, sed alia illi persimilis.

Quintò, artifex in sua operatione pendet ab idea & exemplari: Deus autem in sua operatione non potest pendere ab aliquo extra se, id enim arbitrari esset sacrilegum: ergo ideæ, exemplariuæ, quibus res efficit, non sunt res ipsæ præconceptæ, sed diuina essentia.

Sextò, Dionys. cap. 5. de diuinis nominibus ait. *Exemplaria esse effectrices causas eorum que sunt*, vt supra relatum est: creaturæ autem cognitæ sui effectrices cause non sunt, nec possunt esse. Augustinus etiam lib. 83. questionum quaest. 4. ait: *Ideas esse formas principales, æternas, non oriri, neque interire, esse immutabiles, earumque visione animam esse beatam, quæ omnia sonant ideam non esse ipsamet naturas*

X erga

D. Thomæ & communior sententia.

Suadetur primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

Confirmatur.

Quintò.

Sextò.

creaturarum, sed essentiam diuinam, in qua creatura virtute & eminenter continentur. Addit præterea, *has autem rationes ubi arbitrandum est esse, nisi in ipsa mente creatoris: non enim extra se quicquam possumus inuenire, ut secundum id constitueret, quod constituebatur: nam hoc opinari sacrilegium est.*

Quibus verbis apertissime docet, ideam in acceptione, de qua nunc disputamus, sumptam videlicet pro exemplari, ad quod aspiciens artifex agit, non esse aliquid extra Deum, sed essentiam diuinam, ad cuius imitationem Deus creaturas tamquam participationes quasdam suæ essentia producit. Anselmus etiam Monolog. 29. docet, similitudinem esse inter res creatas, & Verbum, quia ad Verbi diuini exemplum omnia sunt facta. idea igitur, & exemplaria creaturarum in Deo, non sunt naturæ ipsæ creaturarum, vt præcognita, sed aliquid, quod in Deo formaliter existit. Boëtius præterea 3. de Consolatione metro 9. cum Deo agens ait:

*Tu cum supra sermo
Ducis ab exemplo:
Pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens,
Similique ab imagine formans.*

Prima conclusio propositionis diffinitur respondens.

Sequentibus nihilominus conclusionibus aperiam quid de re proposita censendum videatur. Prima igitur sit. Comparatione intellectus diuini essentia diuina propriissime habet rationem ideæ creaturarum, & non ipsæ naturæ rerum. Hæc est contra Scotum, Durandum, & reliquos primæ opinionis autores, quæ tum argumentis paulo ante pro secunda opinione propositis probatur: tum etiam hoc modo. Quoniam prius est creaturas posse fieri diuina potentia, quam eas habere rationem entis, & consequenter rerum cognoscibilium: etenim quia fieri possunt, entia sunt, quippe cum id ens dicatur, quod esse potest: si namque nulla potentia esse possent, non magis haberent rationem entis, quam chimæra: quare prius est naturam humanam, verbi gratia, fieri posse diuina potentia, quam eam habere rationem entis. Exemplar igitur primum, in quo à Deo fieri posse conspicitur, atque adeo in quo conspicitur habere rationem entis, non est ipsamet natura humana habens rationem entis, sed essentia diuina, in qua virtute continetur, & cuius potest esse participatio, eam suo modo imitando. Constituitur, & explanatur hæc ratio. Deus cognoscit creaturas in sua essentia, tamquam in causa, in qua virtute continentur, & à qua possunt emanare, vt q. 12. explicatum est: ergo conspiciendo earum, vt ita dicam, possibilitatem in sua essentia, & modum, quo à sua essentia possunt emanare, eas intuetur: prius igitur est ex sua essentia intueri modum, quo esse possunt, & quo eas valet producere, quam eas vt tales, vel tales naturas apprehendere: essentia igitur diuina, vt antecedit cognitionem creaturarum, vt idea, quam creatura possunt imitari, & in qua inspicitur & cognoscitur à Deo modus, quo potest eas producere. Neque enim Deus (quod in re proposita magnopere est aduertendum) ex naturis rerum cognoscit eas posse esse, modumque, quo fieri possunt, quasi præconcepit naturas rerum, & ex naturis videat eas posse esse, modumque quo fieri possunt, sed contra ex possibilitate earum ac modo, quo ipsius potentia fieri possunt, eas in sua essentia tamquam in causa contemplantur. Itaque intuitus diuinus ab essentia incipit tamquam ab obiecto primario, ex possibilitate verò & modo, quo creatura à diuina essentia, ac potentia possunt emanare, eas in sua essentia, tamquam obiectum secundarium in obiecto primario, intuetur.

A Merito ergo Dionysius, Augustinus, Anselmus, & cum eis D. Thomas, ideas diuinas in essentia diuina tamquam in obiecto primario constituunt.

Secunda conclusio. In artificibus creatis idea esse solet, non natura rei producendæ præconcepta, sed exemplar ab ea distinctum. Hanc probat quantum argumentum propositum pro opinione D. Thomæ: artifices enim non videntur, præconcepere illud idem artefactum, in quo producendo elaborant, cum nesciant, quodnam illud in singulari futurum sit: eò quod id ex determinatis numero temporis, actionis, aliarumque rerum concurrentium circumstantiis pendeat.

B Tertia conclusio. Si Deus infunderet alicui notitiam illius eiusdem numero artefacti, quod est producturus, natura illa præconcepta habere posset rationem ideæ comparatione sui ipsi sumit vt producendæ, ex illaque tam bene, aut melius, quam ex alio exemplari, sciret adaptare & efformare in materia partes ex quibus deberet constare.

Quod si petas, quare natura artefacti præconcepta haberet tunc propriè rationem ideæ in artefacto creato, natura verò rerum à Deo præconceptæ, antequam producerentur propriè rationem ideæ comparatione Dei non habeant? Respondeo, id ex eo proficisci, quia artifex creatus sumit scientiam à rebus, atque ex naturis earum modum, quo fieri possunt, venatur. At verò artifex increatus scientiam à rebus non accipit, neque ex naturis rerum conicit modum, quo possunt fieri, sed in sua essentia & potentia modum, quo res pro arbitrio suæ voluntatis possunt emanare, intuetur, eaque ratione concipit naturas ipsas rerum, vt explicarum est.

D Petes, vtum idea conueniat esse principium cognoscendi & efficiendi rem ad ipsius imitationem producendam. Respondeo. Idea diuina vtumque conuenire. In primis enim est obiectum primum, in quo Deus intuetur res producendas, & consequenter est principium seu ratio obiectiua, vt eadem cognoscatur.

E Deinde cum sit ratio cognoscendi modum, quo res sunt efficiendæ: & scientia diuina sit causa rerum, sit, vt quatenus Deo est ratio cognoscendi modum, quo fieri possunt, sit etiam principium, efficiens earum. Ideis verò aliorum artificum non est necesse vtumque conuenire. Non enim video modum, quo exemplar sit ratio, vt artifex artefactum cognoscat, quod in singulari est effectus: tamen ex illo conicere possit modum quodammodo in specie, quem sit habiturus. Quatenus verò cognitio, quæ de tali exemplari habetur, dirigit potentiam executricem ad opus, indeque melius intelligitur creati est ratio, & principium efficiens rerum, quæ ad illius imitationem producuntur: quamuis eiusmodi idea non insuat per se immediatè in effectum, qui producitur, sed per cognitionem, quæ de ipsa habetur. Quod sit, vt idea creatorum artificum dicatur principium rerum, quæ ad illius imitationem efficiuntur ad modum causarum moralium. Atque hac ratione causalitas ideæ, seu exemplaris, ad causam efficientem potest reduci: si tamen consideretur, quatenus ad illius imitationem inducitur forma in effectum, reducitur ad causam formalem.

F Superest respondeamus ad argumenta proposita, quatenus cum conclusionibus propositis pugnant videntur. Ad primum ergo pro opinione Scoti, Durandi, & aliorum negandum est antecedens. Ad probationem negandum est, Deum ad imitationem naturarum, quas præconcepit, producere easdem naturas.

Secunda conclusio de ideis rerum qua arte creati sunt.

Tertia conclusio de esse dem artefacti.

Quæstio.

Diuini.

Idea diuina principium sunt cognoscendi & efficiendi ea quæram sunt idea.

Idea ad quod generantur.

Ad primum pro opinione Scoti & aliorum propositum.

naturas. Licet enim tales eas producat, quales praecognoscit, imò eadem producat, quas praecognoscit, non tamen eas, sed suam solam essentiam in earum effectione sibi imitanda proponit, neque Dei executrix potentia ab eis dirigitur obiectivè, sed à sola diuina essentia, neque Deus ex eis modum fabricandi res, sed ex sua essentia elicit: quæ tamen ad idearum rationem necessaria sunt.

Ad secundum. Ad secundum neganda est in primis maior: artifex enim creatus sumit cognitionem à rebus ipsis, ex naturisque earum conicit modum, quo possunt produci: Deus autem neque sumit cognitionem à rebus, neque ex rebus ipsis intelligit modum, quo possunt produci, sed ex sua essentia, vt explicatum est: quare non est par ratio, vt eadem naturæ rerum praecognoscatur, quæ sunt veræ ideæ in mente artificis creati, sunt etiam tales in mente diuina. Deinde negatur minor. Ad primam verò probationem dicendum est, sanitatem, quæ est in materia, fieri à sanitate, quæ est in anima, non tamen ab eadem numero sanitate animo concepta, sed ab alio numero diuersa ab ea, quæ in materia producit, vt diximus. Fortè tamen eo loco Aristoteles nomine, *sanitatis in anima*, non intelligit sanitatem obiectivè conceptam, quæ est idea in acceptione, de qua nunc loquimur, sed artem producentem sanitatem, quam appellat sanitatem in anima, & est in medico principium efficiens sanitatem hominis aegroti. Ad secundam dicendum est, artefactum simile rei producendæ praecognoscitur, aut etiam rem ipsam, cuius effigiem intendit artifex exprimere, esse illi ideam eius artefacti, quod producere vult, non verò ipsammet naturam artefacti efficiendi. Reliqua argumenti pars solum probat, naturam artefacti praecognoscitur esse sufficientem ideam comparatione artificis creati, si daretur praecognoscitur, vt in tertia conclusione asserimus.

Ad tertium. Ad tertium concessa maiori, ad minorem dicendum est, agens per intellectum, non eò differre ab eo, quod non agit per intellectum, quod semper praecognoscatur rem producendam, sed quod praecognoscatur vel ipsam, vel aliam similem, quam intendat imitari: neque esse opus, vt praecognoscatur, quinam numero effectus oriatur ad imitationem exemplaris, quod praecognoscitur, sed satis esse, si intelligat quemdam singularem indeterminatè esse futurum, quem tanquam finem suæ actionis intendat.

Ad quartum. Ad primam partem quarti argumenti neganda est maior, nempe ad perfectam rationem ideæ necessariam esse perfectam rationem imitationis, de qua argumentum procedit. Quando namque causa agens per intellectum est æquiuoca, neque accipit cognitionem à rebus, sed in sua essentia praecognoscitur modum operandi, vt est Deus, satis est, si effectus suo modo ideam imitetur tanquam participatio quædam illius in ea virtute, ac eminenter contenta. Ad secundam partem neganda est maior: ad rationem namque ideæ satis est, si ipsa sit eminenter id, quod ad illius imitationem producendum est: cum enim res producenda in ea eminenter, tanquam participatio quædam illius, contineatur, ita eandem suo modo imitari potest.

Ad quintum. Ad quintum dicendum est, illud habere rationem ideæ, ex cuius inspectione sufficienter modus agendi elicitur: talis autem est essentia diuina comparatione intellectus increati, vt ostensum est. Etenim Deus non ex naturis creaturarum cognitis venatur modum, quo efficiendæ ex sunt, sed ex sua essentia inspectione: vt utrumque tamen in sua essentia contemplatur, & modum ipsius efficiendi, &

Molina in D. Thom.

A crea turas ipsas, quæ effici possunt: neque talem modum potest cognoscere, quin eadem creaturas tanquam terminum operationis agnoscat, quippe cum actio cognosci nequeat, non cognito termino, à quo essentia liter dependet. Ad formam ergo argumenti dicendum est, maiorem esse veram, si intelligatur, illud esse ideam, quo cognito, & sublato quocumque alio obiecto, quod non cognoscatur in illo, & à quo pendeat cognitio modi operandi tanquam à termino, artiffex potest operari: sed tunc minor non inferuit instituto: quoniam creaturæ cognoscuntur in essentia, implicatque essentiam comprehendere, & creaturæ in ea non cognosci, aut Deum aliter, quàm in sua essentia, cognoscere creaturas. Præterea, à creaturis tanquam à termino pendet cognitio modi efficiendi creaturas. Quod enim, si per impossibile Deus ignoraret creaturas, non posset eas producere, non est ex eo, quod Deus ex cognitione suæ essentia re ipsa non habeat sufficientem cognitionem ad agendum, sed quod, ea hypothese impossibili data, non posset cognoscere modum efficiendi creaturas, eò quod fieri nequeat, vt actio, ignorato termino, cognoscatur.

Circa argumenta, quibus confirmata est opinio Diui Thomæ, animaduertenda sunt quæ sequuntur. Circa primum quidem, de ratione exemplaris non esse, vt sit distinctum à re, cuius est exemplar: vt etenim conclusione tertia dictum est, si Deus artificii infunderet cognitionem eiusdem numero artefacti, quod produceretur est, illud ita praecognoscitur esset idea, & exemplar sui ipsius quando producit. Circa secundum verò notandum, ideam diuinam esse quidem Deo rationes obiectiuas cognoscendi res ad illarum imitationem producendas: ideam verò aliorum artificium id necessariò non habere, vt paulò ante explicatum est. Circa tertium autem notandum, nullum esse incommodum, si idem, vt praecognoscitur, sit ipsius admodum causarum moralium principium sit: sicut etiam sanitas praecognoscitur causa est sui ipsius in genere causæ finalis, à lumptione verò positionis in genere causæ efficientis producitur.

De opinione, quam Caietanus hoc loco tribuit Scoto, nempe quod asseruerit, res ex aternitate productas esse in quodam esse cognito diminuto, quaestione precedente articulo 5. diximus, quid censendum esset.

Quæ sint obseruanda circa argumenta pro D. Thomæ opinione proposita.

ARTICVLVS II.

Virum in Deo sint plures ideæ.

Qui affirmant, ideam diuinam nihil aliud esse, quàm naturas ipsas rerum praecognoscitur, faciliè in Deo esse plures ideam defendunt.

Imò inde sumunt argumentum ad probandum, ideam in Deo non esse essentiam diuinam, quæ est vna & simplicissima, sed esse ipsas naturas rerum à Deo praecognoscitur, quæ plures sunt.

F Quod autem essentia diuina habere non possit ratione plurium idearum, suaderi potest. Primò, quoniam idea est nomen connotatiuum, vt superiori disputatione vidimus, formaliter significans respectum imitabilitatis, & materialiter id, quod tale respectum fundat: sed, vt nomen connotatiuum dicatur pluraliter, non satis est pluralitas significati formalis, sed simul etiam necessaria est pluralitas significati materialis, vt ostendimus quando de excellentissima Trinitate erit sermo: cum ergo essentia diuina

Partis, quæ negat probationem. Primò.